

SAFAHAT'TA İÇKİ-KUMAR ÇIKMAZINDAKİ ERKEKLERİN KADINA BAKIŞI VE AKİF'İN ÇÖZÜM ÖNERİSİ: EĞİTİM*

THE POINT OF VIEW OF MEN WHO HAVE DILEMMA OF ALCOHOL AND GAMBLE TO WOMAN ON SAFAHAT AND PROPOSED SOLUTION OF AKIF: EDUCATION

Hatice FIRAT**

Öz

Toplum sorunlarının şiirde işlenilmesi gerektiğinin vurgulayan Mehmet Akif, bu hassasiyeti eserlerinde bizzat gösterir. Ele alınmasında fayda gördüğü konulardan biri de içki-kumar alışkanlığı olan erkeklerin kadına bakışıdır. Çalışmada şairin "Meyhane", "Mahalle Kahvesi" ve "Köse İmam" adlı eserleri bu doğrultuda incelenmektedir. Araştırmada, tarama yöntemi ve içerik çözümlemesi/analizi tekniği kullanılmıştır. Eserlerde şairin; içki, kumar, kahvehane gibi alışkanlıkları aileyi yıkan yani huzursuzluk ve kavgaya sebep olan, boşanmaları artıran unsurlar olarak gördüğü belirlenmiştir. Bu tür alışkanlıkları olan kişilerin; kadına değer vermediği, onların sözünü dinlemediği, onlara sözel ve fiziksel şiddet uyguladığı, basit sebeplerle boşadığı ya da ikinci eş isteğiyle eşlerini mutsuz ettikleri görülmektedir. Kadınların ise; aileyi toparlayıcı, çalışkan, sorumluluk sahibi ve uysal olduğu buna karşılık eşlerinin davranışları nedeniyle mağdur ve mutsuz oldukları anlaşılmaktadır. Akife göre bu durumun sebebi cahillik ve çözüm ise küçük yaştan itibaren aileden başlayarak verilecek iyi bir eğitim ile mümkün olabilecektir.

Anahtar Kelimeler

Safahat, meyhane, kahvehane, kadın, erkek.

Abstract

Mehmet Akif Ersoy emphasizes that one should not hesitate to treat any kind of problem, issue in poetry regarding the society. When regarding the social problems, one of the points he focuses on is the attitude of men, who have bad habits like alcohol and gambling, towards women/their wives. In our study, his poetic stories called Meyhane, Mahalle Kahvesi and Köse İmam are discussed in line with the mentioned subject. In the study, the descriptive method/scanning method, which is a qualitative research method, was used. the content analysis technique was also used. As a result of the study, it is found out that he considers places like taverns, coffeehouses and habits like alcohol, gambling and going to coffeehouses as the factors that break up the family, in other words cause discomfort and quarrels among the family, increase the divorces. It is conferred that people having that kind of habits do not value women, do not listen to them but commit verbal and physical violence against them, divorce their wives for simple reasons, or make them unhappy by marrying once again

* Bu çalışma, Millet Şairi Mehmet Akif Ersoy Sempozyumunda (Muğla, Aralık 2011) bildiri olarak sunulmuştur.

** Doç. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü, haticefirat@mu.edu.tr

while still married. As for considering the women in the works, it is observed that women are gatherers of the family, hardworking, responsible and compliant, however they are turned into victims and unhappy women because of their husbands' attitudes and behaviours towards them. It is inferred that Mehmet Akif considers ignorance as the cause of this situation and as for its solution he adopts a perception of education starting with the family from the early ages.

•

Keywords

Safahat, taverns, coffeeshouses, men, women.

GİRİŞ

Mehmet Akif Ersoy, gerek eserleri gerek görüşleri gerekse şahsiyeti ile Türk edebiyatının en önemli sanatçılarından biridir. Özellikle şahsiyeti ile hep takdir edilmiş, sevilmiştir. Orhan Okay kendisiyle yapılan bir söyleşide Mehmet Akif'in ahlakı konusunda şunları söylemektedir: *“yazarların dünya görüşleri ve eserleriyle, yaşayışları arasında pek çok fark olduğunu göstermek için binlerce misal bulunabilir. Hemen hemen bütün sanatkârlar için cari bir durumdur bu. Bunun tek istisnası bence Akif'tir. O yazdığını yaşayan yahut yaşadığını yazan bir insandır. Eseriyle kendisi arasında, ahlakı arasında uyumu en güzel olan insanlardan bir tanesi, nadir insanlardan bir tanesidir”* (2007: 54). Millet varlığının güçlü bir şekilde devamı için ahlakı ve eğitimi olmazsa olmaz kabul eden şair, özellikle meşrutiyet sonrasında toplumcu, ahlakçı sanat anlayışıyla edebiyatımızda etkili olmuştur. Düzdağ'ın aktarımından da anlaşıldığı gibi Mehmet Akif için sanatta güzellik değil, fikir önemlidir

Şiir için, edebiyat 'süs', 'çerez' diyenler var. Karnı Tok, sırtı pek milletlere göre bu söz belki doğrudur. Lâkin bizim gibi aç, çıplak, milletlere süsten, çerezden evvel giyecek, yiyecek lâzım. Onun için ne kadar süslü, ne kadar tatlı olursa olsun, libas hizmetini, gıda vazifesini görmeyen edebiyat bize hiç söylemez (2004: 185).

Mehmet Akif, *“Sanatı toplum için ve yerel bulur. Sanatın vatani olmadığı fikrine de katılmaz. Edebiyatın ahlâka hizmet etmesi gerektiğine”* inanır (Tuncer 2001: 545). Kısacası ona göre edebî eser, halka seslenmeli, yön vermeli ve onu uyarmalıdır. Bu tutumuna uygun olarak şair, ferdi duyguları içeren şiirler kaleme almamış, aksine toplumun dertlerini kendi üzüntüsü olarak görmüş, içinde yaşadığı toplumu eserlerinde geniş ölçüde aksettiren bir şair olmuştur (Timurtaş 1986: 7).

Düzdağ ve Kabaklı'nın yer verdiği Mehmet Akif'e ait görüşlerden şairin, edebî eserde sosyal konuların işlenmesini; kötü alışkanlıkların terk edilmesi, toplumdaki yaraların sarılması açısından önemsendiği anlaşılmaktadır. *“Elverişli bulduğumuz her mevzuu yazacağız, hele içtimai dertlerimizi dökmekten, yaralarımızı açıp göstermekten hiç çekinmeyeceğiz. Bundan maksadımız milleti ele, düşmana maskara etmek değildir. Meramımız, kendimizi değil, maskaralıklarımızı maskara etmektir. Ta ki ülfet neticesi olarak, her gün yapmaktan hiç sakınmadığımız, hiç azap duymadığımız bir sürü fenalıkları yavaş yavaş bırakalım da, elbirliğiyle insanlığa doğru bir adım atalım”* (Düzdağ 2004:187; Kabaklı 1997: 391-192).

Bu bakımdan şair, *“Hasta”, “Küfe”, “Meyhane”, “Mahalle Kahvesi”, “Köse İmam”, “Fatih Kürsüsünde”, “Âsım”, “Berlin Hatıraları”* gibi birçok manzumesinde döneminin toplumsal sorunları arasında yer alan *“yoksulluk/sefalet, miskinlik/tembellik, içki- kumar bağımlılığı, cahillik, dini yanlış anlama, batı karşısında ezilme”* vb. konuları ele almıştır (Törenek 2011:209). Mihtat Cemal Kuntay (1939: 398-399), *Mehmet Akif* adlı kitabının *“Mevzu”* başlıklı bölümünde Akif'in eserlerinde mutlaka belirgin bir konu işlediğini, bizzat yaşadığı ya da görüp şahit olduğu olayları irdelemeğe özen gösterdiğini dile getirir. Hatta bu durum için aşağıda ele alınacak eserlerde işlenen konuları örnek verir. Şairin *“Mahalle Kahvesi”*nde yer alan kırılma noktalarının nasihatlerini, eşlerini boşayanlara şiirlerinde yaptığı eleştirilerini hep gördüğü, yaşadığı olaylar üzerinden yazdığını vurgular. *“Karılarını boşayanlara manzumelerindeki hücumlar da ev kadar ufak bir mahallede yakından gördüğü iki talâk faciasını bir türlü unutmadığı içindi ve her zaman Arapların bir darb-ı meselini hatırlatıyordu: ‘Dünyada saadet kadın olmamaktan başlar.’”* (Kuntay 1939:399).

Bu doğrultuda çalışmada, Mehmet Akif'inin önemseydiği toplum sorunları arasında yer alan "içki ve kumar gibi kötü alışkanlıkları olan erkeklerin kadına/eşlerine bakışı"nı ortaya koymak ve şairin sorun için sunduğu çözüm önerisini açıklamak hedeflenmektedir. Çalışmada doğrudan bahsi geçen konular üzerine kurulu olduğu tespit edilen "Meyhane", "Mahalle Kahvesi" ve "Köse İmam" adlı manzum hikâyeler incelenmiştir.

Yöntem

Araştırmada, betimsel yöntem kullanılmıştır. Betimsel araştırmalar, mevcut olaylar, varlıklar, gruplar vs. üzerinde durur ve onların ne olduğunu, içinde buldukları şartları, özellikleri ve aralarındaki ilişkileri açıklamaya çalışır. Bunun için çalışmada konuyla ilgili alan kaynakları saptanmış ve çalışmanın amacına uygun bölümler esas alınarak incelenmiştir. Çalışmada, şiirler çözümlenirken "içerik analizi" kullanılmıştır. İçerik analizi, toplanan verilerin mantıklı bir biçimde düzenlenmesi ve buna göre verilerin tanımlanması, kategorileştirilmesi sürecidir.

Üç Manzumede Kadınların Genel Özellikleri

Bahsi geçen üç manzumede de erkeklerin içki, kumar tutkusu ailelerini ihmal etmelerine sebep olmakta ve özellikle eşlerini derinden, olumsuz şekilde etkilemektedir. Dolayısıyla şairin eserlerinde bu tür ailelerdeki kadınların özelliklerini ve erkeklerin kadına bakışını da yansıttığı görülmektedir. Mehmet Akif, kötü alışkanlıkları olan erkeklerin kadını nasıl değerlendirdiğini anlatırken onların da genel özelliklerini ortaya koyar. Kısaca bu tür erkekler; ailesini maddi ve manevi yönden ihmal eden (aylak/işsiz, tembel) merhamet, sevgi ve saygı gibi duygularını yitirmiş (eşine, çocuklarına ve büyüklerine sevgisiz ve saygısızca davranan) kişilerdir. Aynı zamanda ağzı bozuk (küfür ve argo kelimelere konuşmalarında çok yer veren), toplum tarafından itibar görmeyen, yanlışlarına dini alet eden (dini yaşamayan ancak işine gelince kullanan) insanlardır (Fırat 2015: 175-185). Şair şiirlerinde bu tür erkeklerin eşlerinin genel özelliklerini de verir. "Meyhane" adlı metinde; Arif Babanın eşinin, kocası eve bakmadığı için el kapılarında çalıştığı, çamaşırcılık, temizlik işlerinde ömür çürüttüğü görülmektedir:

Çalışmadın, beni hep bunca yıl çalıştırdın;

O yavrucakları çıplak, sefil alıştırdın; (Ersoy 2010: 49- 50)

Bu ve benzeri ifadelerden Arif Babanın tembelliğine, bencilliğine, sorumsuzluğuna karşın karısının çalışkan, ailesi ve çocukları için didinen, evin ve çocukların sorumluluğunu üstlenen bir kadın olduğu anlaşılmaktadır. Buna rağmen kazandığı paraları kocası elinden almakta içki ve kumara harcamaktadır. Böylece zaten huzur ve mutluluğu olmayan kadın, evlendiğine pişman olmakta, canından bezmektedir:

Evet, sen el kapısında sürün işin yoksa;

Getir bu sarhoşa yutsun, getir paran çoksa!

Zavallı ben... Çamaşır, tahta, her gün uğraş da,

Sonunda bir paralar yok, el elde baş başta!

...

Anam benim gibi evlâd doğurmaz olsaydı,

Bu hâli görmeden evvel gözüm yumulsaydı! (Ersoy 2010: 49, 50)

"Köse İmam"da da kadının özellikleri gerek kendi sözlerinden gerekse imamın ifadelerinden anlaşılmaktadır. Buna göre kadın, üç çocuk annesi, ailesini ihmal etmeyen, çalışkan, mazlum, yumuşak başlı biridir.

Ağladım, merhamet et, yapma dedim.. Kim dinler.

Boşamakmış beni dünden beri efkârı meğer.

Üç çocuk annesi, emzikli kadın tek başına,
Koca berhâneyi silsin de, süpürsün de sana,
Yine sen bilmeyerek zâlim onun kıymetini,
Dene bîcârede kalkıp kolunun kuvvetini! (Ersoy 2010: 127)

İki eserde de kadınların olumlu özellikler taşıdığı ancak eşlerinin kötü alışkanlıkları yüzünden mağdur oldukları anlatılmaktadır. "Mahalle Kahvesi"nde ise doğrudan kadınlar ve taşıdıkları özelliklere değinilmemektedir. Şair, kadınların karşılaştığı bu durumlar karşısında duyduğu üzüntüyü açıkça ifade etmekte, Köse İmam aracılığıyla sevilip, şefkat görmesi gerektiğini düşündüğü kadınların (çocuklar ve yaşlılar gibi) düştüğü duruma hayıflanmakta ve onlara yapılan bu zulmü insanlık dışı olarak nitelendirmektedir:

Üç sınıf halka içim parçalanır, hem ne kadar!
İhtiyarlar, karılar, bir de küçükler; bunlar
Merhamet görmeli, yüz görmeli insanlardan;
Yoksa, insanlığı bilmem nasıl anlar insan? (Ersoy 2010: 130)

Erkeklerin Kadına Bakışı

Manzumelerde, cahil, kötü alışkanlıkların esiri olan, zamanını meyhanede, kahvehanede öldüren erkeklerin kadına karşı tutum, davranış ve düşünceleri de ortaya konulmaktadır. Bu noktada genel olarak dikkati çeken unsur, bu tür erkeklerin kadına *değer/önem vermemesidir*. Bunu düşündüren etkenler; üç metinde anlatılan olaylara bakarak *kadının adam yerine konulmaması, mal gibi görülmesi* ve ne *kendisinin* ne de *sözünün bir kıymeti olmamasıdır*. "Meyhane"de bulunanların konuşmalarından kadının mal yerine konduğu, sözünün önemsenmediği kısacası değer görmediği anlaşılmaktadır:

-Birak, köpoğlu kadın amma çalçeneymiş hâ!,

...

- Kadın lâkırdısı girmez kulağıma zâti benim.,

Senin kadın dediğin âdetâ pabuç gibidir:

Biraz vakit taşımır, sonradan değiştirilir (Ersoy 2010: 51).

"Mahalle Kahvesi"nde de mekânın müdavimleri kahvehaneye gelemeyen erkeklerle eşlerinden izin alamadıkları gerekçesiyle dalga geçmektedirler. Kendilerininse eşlerinin sözüne değer vermediklerini, onları dinlemediklerini, kadını adam yerine koymadıklarını övünerek anlattıkları görülmektedir:

- Karı koyvermiyor: Herif, kılıbık.

- Evinde çan çan eden erkeğin de aklına şaş...

Lâf anlamaz dişi mahluku, durma sen uğraş

- Kim uğraşır a babam, bunca yıllık ehlim iken,

Adem hesabına koymam bizim köroğlunu ben. (Ersoy 2010: 125)

Köse İmam'da İhsan Bey'in eşine değer vermediğini; ona hakaretler ederek konuşması ve acımaması ortaya koymaktadır.

-Haremın geldi demin ağlayarak sızlayarak...

-Gözü çıksın domuzun, patlasın isterse, bırak! (Ersoy 2010: 128)

Kadının değer görmediğini gösteren söz ve davranışlardan biri de *şiddet uygulanmasıdır*. Bu durum hem *fiziksel* hem de *sözel şiddet* olarak karşımıza çıkmaktadır. "Köse İmam"da şair, okuyucuyu doğrudan eşini döven ve bundan rahatsızlık duymayan İhsan Bey ile karşılaştırmaktadır:

Size haltetme düşer... Dövmüş isem, kendi karım.

Keyfim ister döverim, sen diyemezsin:"Dövme! " (Ersoy 2010: 127)

Metinlerde şiddetin bir diğer şekli olan "sözel şiddet" örneklerine de rastlanmaktadır:

Cehennem ol seni hınzır orospu, git: Boşsun! (Ersoy 2010: 51)
 -Gözü çıksın domuzun, patlasın isterse, bırak!

...

-Bakma onun sen sözüne,

Ne domuzdur onu bilsen! (Ersoy 2010: 128)

Erkeklerin eşlerine değer vermediğinin önemli bir göstergesi de onlardan kolay vazgeçmeleri, **ikinci bir eş** istemeleridir. Buna bağlı olarak durumu kabullenmeyen eşlerini **boşamayı** kolayca düşünebilmektedirler. Şair, bu eserler üzerinden toplumda evliliklerin basit sebeplerle bitirilmesini, boşanmanın hafife alınmasını ve dolayısıyla aile hayatının bozulmasını eleştirmekte ve bundan duyduğu üzüntüyü dizelerine yansıtmaktadır.

"Meyhane"de erkeklerin, eşlerini çok konuştukları ya da hoşlarına gitmeyecek sözler söyledikleri için boşamak istedikleri görülmektedir. Ayrıca kadını ayakkabı gibi eskiyince değiştirilecek bir eşya yerine koydukları, bu durumun da evliliklerin bitiş nedenlerinden biri olduğu anlaşılmaktadır.

-Bırak, köpoğlu kadın amma çalçeneymiş hâ!

- Benimki çok daha fazlaydı.

...

Onun için boşadım. Sen işitmedin mi Halim?

-Kadın lâkırdısı girmez kulağma zâti benim.

Senin karım dediğin âdetâ pabuç gibidir:

Biraz vakit taşınır, sonradan değiştirilir (Ersoy 2010: 51)

"Köse İmam" da İhsan Bey, karısını kuma istemediği için hem döver hem de boşamak ister. Boşanmanın ne kadar hafife alındığını aşağıdaki "canım ister boşarım" gibi ifadeler ortaya koymaktadır.

Ne demek! Dörde kadar evlenir erkek, demeye

Kalmadan başladı şirretliğe... Kızmaz mı kafam?

...

Boşamışsam canım ister boşarım elbette. (Ersoy 2010: 128)

Burada da şair, Köse İmam'ın ağzından tüm bu davranışları cahillikle ve dini iyi bilmemekle ve yaşamamakla bağdaştırmaktadır. Dine uygun bir hayat sürmeyen, hatta tam tersi, içki-kumar gibi kötü alışkanlıkları olan İhsan Bey'in şeriatı öne sürerek ikinci eş istemesi, eserde Köse İmam tarafından ağır bir dille eleştirilir. "Akif'e göre insanımızın en büyük yanılması, cehalet sebebiyle dini yanlış algılamasıdır. Ona göre toplum evlenmeği, boşanmayı ve çok eşliliği keyfine göre değerlendirmektedir. Bu durum ise toplumun ilme ve hakikate dayanan hayat tarzını ve değerler manzumesini bozmaktadır. Batıdan devşirilmeye başlanan hayat tarzı ise bu gidişatı hem hızlandırmakta, hem de alabildiğine karmaşık bir hale sokmaktadır." (Ceylan 2008)

Şair, hem ikinci eş isteme hem de basit sebeplerle boşanma kararı almayı eleştirmektedir. Ayrıca; para, sağlık gibi dinen çok eşliliğin şartlarına ve boşanmanın dinimizce istenmeyen bir durum olduğuna vurgu yapar:

İki evlense ne varmış... Bu yenir herze midir?

Vâkıâ ba'zen olur, dörde kadar evlenilir...

Bu kimin harcı, a sersem, hele bir kerre düşün!

Tek kadın çok sana emsâl olan erkekler için.

Hani servet? Hani sıhhat? Ne ararsan mefkûd;

Tamtakır bir kese var ortada, bir sıska vücûd! (Ersoy 2010: 129)

Mehmet Akif, eserde bunların yanı sıra evliliğin kolay bir iş olmadığı ve erkeğin karısına sağlaması gereken şartlardan da bahseder:

Sen duâ et ki "şeriat" demiyor evde karın!
 Yoksa, boynunda bugün zorca gezerdin yuların!
 Karı iş görmeyecek; varsa piçin bakmayacak,
 Çamaşır, tahta, yemek nerde? Ateş yakmayacak,
 Bunların hepsini yapmak sana âid "şer'an!"
 Çocuk emzirmeye hattâ olacak bir süt anan!
 Boşarım, evlenirim bahsini artık kapa da,
 Hak ne verdiyse yiyip hoş geçinin bir arada (Ersoy 2010: 129).

Tüm bunlar erkeğin evde görevini yerine getirmediğini kadınların da haklarını bilmediğini ya da savunacak durumda olmadıklarını ortaya koymaktadır. Özer, Mehmet Akif ve eğitim konusunu tartışırken bu konuyla ilgili olarak "toplum tetkik edildiği zaman cehaletin, aile hayatında büyük problemlere sebep olduğunu tespit etmek güç değildir. Kadın haklarını bilmediği gibi, erkek de görevlerinin şuurunda değildir. Boşanma âdeti bir hak sayılmaya başlanmıştır" (1991: 27) demektedir. Cehaletin sebep olduğu bu durum karşısında Mehmet Akif, dinimizin boşanmaya bakışını;

Hem alır, hem de boşarmış; ne kadar sâde bir iş!

Karı tatlıki için bak ne diyor Peygamber:

"Bir talâk oldu mu dünyâda semâlar titrer!" (Ersoy 2010: 129) gibi beyitleriyle belirterek toplumu uyarır.

Çözüm Önerisi: Eğitim

Yukarıdaki dizlerden de anlaşıldığı gibi Mehmet Akif, İslam'ın bu tip insanların elinde düştüğü durumdan büyük üzüntü duyar. Şair düşülen durumu; cahilliğe, terbiyenin, ahlakın bozulmasına, dinin yanlış anlaşılmasına ve kullanılmasına bağlamaktadır.

Mehmet Âkif'in şikâyeti o günün toplumunun, yani bizim İslâm anlayışımızdandır. Toplum kendini İslâm'a uyarlayacağı yerde, dini kendine göre değerlendirmiş, ortaya tembellik, acizlik, sefalet ve geri kalmışlık çıkmıştır (Törenek 2011:210).

Cehaletin, ahlaki bozukluğun, İslam'ın kullanılmasının vb.nin karşısında olan Mehmet Akif'in bilinen en belirgin özellikleri ise yukarıda sayılan hususiyetlerin tersine ilim sahibi, çalışkan bir insan olması ve cehaletle mücadele etmesidir.

Mehmet Âkif, fikir yapısıyla da müstesna bir kişidir. Evvelâ, müsbet ilimler okuyarak yüksek tahsil görmüş, veteriner fakültesini birincilikle bitirmiştir. Sonra lisan bakımından farklı bir özelliği vardır. Hem Türkçeyi çok iyi bilmektedir, hem de Arapçayı, Farsçayı, Fransızca'yı mükemmel okuyup yazmaktadır. Bildiği lisanlarla, hem Doğu dünyasını, hem de Batı dünyasını yerinde görmüş, okumuş, incelemiş ve dosdoğru öğrenmiş bir kimsedir. Bu bakımdan, Türkiye'mizin kalkınmasını, çağdaş medeniyet seviyesine ulaşmasını, en doğru tespitlerle ortaya koymuş, ömrü boyunca cehaletle, taassupla, geri düşüncelerle mücadele etmiş bir büyük dava adamıdır (Bakiler 2006).

Şahsiyetinin bu yönü doğrultusunda şiirlerinde toplumun içine düştüğü durumdan çıkılması için eğitimin şart olduğuna dikkat çeker. Hatta daha küçük yaşlarda, ailede başlaması gerektiğine vurgu yapar. Mercan, şairin ailesini işaret ederek "M. Akif'in hayat öyküsünün temelinde ilmin teneffüs edildiği iyi bir aile ortamı görmektedir. Aile, eğitimde bütün adreslerin bağlı olduğu merkez hükmündedir" der (2011:73). Böylece, örnek bir şahsiyeti olan şairin ilmin hâkim olduğu bir ailede yetiştiğine dikkat çekerek, Mehmet Akif'in doğru bir noktaya parmak bastığını gösterir. Akif'in kastettiği şekilde bir aile eğitiminin olabilmesi ise öncelikle aile hayatının korunması ve huzurunun, mutluluğunun sağlanması ile mümkündür. Zaten ele alınan metinlerin genelinde işlenen düşünce bu temele dayanmaktadır.

Dinledin, gördün a oğlum, ne bozuk terbiyemiz!

Ne yapıp yapmalı, insanlığı öğretmeliyiz.

*Şu bizim halkı uyandırmadadır varsa felâh;
Hangi bir millete baksan uyanık... Çünkü: Sabah!*

...

*Karı dövmüş, boşamış... "Emr-i İlâhî" ne denir!
Bunların hepsi emîn ol ki cehâlettendir.*

...

*Bu cehâlet yürümez; asra bakın: Asr-ı ulûm!
Başlasın terbiyeniz, âilelerden oğlum (Ersoy 2010: 130, 131).*

Nitekim Nurullah Çetin'de yine "Köse İmam"dan hareketle bu doğrultuda görüşler beyan etmiştir:

Âkif'in bizde tespit ettiği önemli bir sorun da cahillik, bilime, bilgiye kayıtsızlık, eğitime gereken önemin verilmemesidir. 'Felâketin başı, hiç şüphe yok cehaletimiz' (s.281) der. Bunun karşısında bizi kurtaracak tek çarenin eğitim olduğuna inanır. Halk okuyup yazmamakta, okuyanlar da ne dünyaya ne de ahirete yarayan bir yığın kuramsal bilgiler ile uğraşmaktadır. Millet cehalet denilen yüz karasından kurtulmaya azmetmelidir. Balkan felaketleri cehaletimizin sonucudur. Âkif'e göre bizde cahillik, hem bilgisizlik anlamında hem de dini yanlış anlama ve yanlış yorumlama meselesinde ortaya çıkıyor. Cahil insanlar din namuna ortaya çıkıyor, hem dini mahvediyor hem kendini hem de Müslümanları (2006).

Şair, bahsi geçen şiirleri dışında başta Asım, Süleymaniye Kürsüsünde gibi eserleri olmak üzere Safahatın hemen hemen tüm bölümlerinde eğitim konusuna değinmektedir. Hemen hepsinde izlenecek yolun batının ilim ve tekniği ile İslam ahlakını birleştirmek olduğunu söyler.

*Alınız ilmini Garb'ın alınız sanatını,
Veriniz hem de mesainize son süratini,
Çünkü kâbil değil artık yaşamak bunlarsız;
Çünkü milliyeti yok san'atın, ilmin; yalnız,
iyi hatırdı tutun ettiğim ihtarı demin,
Bütün edvar-ı terakkiyi yarıp geçmek için
Kendi "mahiyet-i ruhiyye" miz olsun kılavuz, (Ersoy, 2010: 192-193)*

Bu unsurları da bilindiği gibi Marifet ve Fazilet kavramlarıyla ifade eder. Mercan, onun şiirlerinden hareketle Akif'in eğitim anlayışının temelinde öncelikle "zamanın kıymetini bilme" olduğunu söyler. Ayrıca, cehaletle savaşın sadece eğitim sayesinde kazanılacağına, geçmiş değiştirilemeyeceğinden, geleceğin belirsizliğini ümide çevirmek için çalışmak gerektiğine inandığını belirtir. Yine Mercan'ın tespitlerine göre Akif'in bir eğitimcide aradı başlıca unsurlar: İman, edep, uzmanlık ve vicdandır (2011: 69, 72). Mehmet Akif, küçük yaşlarda ailede verilecek iyi bir terbiyenin, kazandırılacak milli manevi değerlerin önemini yanında "Âsım" gibi bazı eserlerinde eğitimin ana unsurları olan mekteplerin/okulların, öğretmenlerin yaşadığı dönemdeki durumunu anlatır ve eleştirir.

*Ne içen vardı ne seccâdeye çizmeyle basan;
Ne deyim dinleri bâtılsa, herifler insan,
Hiç ayık gezdiği olmaz ya bizim farmasonun...
İçki yüzler suyu, ahlakımı bir bilsen onun!
Şimdi ister beni sen haklı gör, ister haksız,
Öyle devlet gibi, ni'met gibi laflar bana vız!
İlmi yuttursa hayır yok bu musîbetlerden...
Bırakın oğlum, câhilliğe râzıyım ben."
-Hakkı var*

-Pek güzel amma, bu işin yok ki sonu.

Kapadık mektebi, kovduk diyelim farmasonu,

Başı boş köylünün evlâdını kimler yedecek?

Adam ister ona insanlığını telkîn edecek.

Bunu nerden bulalım? Kimlere ısmarlayalım? (Ersoy 2010:381-382)

Ayrıca eğitilmiş, aydın insanların halktan kopuk olmasını, halkı küçük görmesini de eleştirir. Dolayısıyla Mehmet Akif göre, toplumun refaha kavuşması, aileden sonra eğitimi devam ettirecek olan kurumların/eğitimin temel unsuru olan okulların çağdaş niteliklere, öğretmenlerin/aydınların da hem bilgi hem de milli ve manevi değerlere sahip olmasına, toplumuna yabancı olmamasına bağlıdır. Yeni nesillerin iyi yetişmesi için bunlar şarttır. Aksi takdirde hedefe ulaşılması mümkün değildir. "M. Akif fikir adamlarının halktan kopuk olmaması gerektiğinin üzerinde durur. Mütefekkirleri beyin, halkı beden olarak görür ve bu kopukluk durumunu felç olarak niteler" (Merican 2011: 73).

Şair gençleri milletin geleceği olarak görür ve ona Âsım ismini verir. Âsım, incelenen şiirlerdeki kişiler gibi milleti geriliğe mahkûm eden tembel, gayretsiz, terbiye ve ahlak yoksunu biri değildir. Aksine çalışkan, gayretli, azimli, umutludur. Dolayısıyla milleti içinde bulunduğu kötü durumdan kurtaracak, yükseltecek olan marifet ve fazilet sahibi bu nesildir/Âsım neslidir. Ma'rifet; Ziya Gökalp'ın "medeniyet" fikrine benzer; ilim, fen, metot, teknik ve hüner terimlerini içerir. Fazilet ise, Ziya Gökalp'ın "hars/kültür" fikrine denk düşmektedir (Kabaklı 1997:386). "Akif, ilme, sanata, fazilete sahip olan gelecek nesli umutla bekler. ... Bu nesil İslam alemini bulunduğu karanlıktan ve karamsarlıktan kurtaracaktır. Geçmişte olduğu gibi onu büyüterek şaşaalı dönemine tekrar kavuşturacaktır" (Ayata 2014:49).

SONUÇ

Topluma ait her türlü sorunu, şiirde işlemekten çekinmemek gerektiğini vurgulayan Mehmet Akif'in kendisi de birçok sorunu eserlerinde dile getirmiştir. Üzerinde durduğu konulardan biri, içki ve kumar gibi alışkanlıkları olan erkekler ve onların kadına/eşlerine bakışıdır. Çalışma sonucunda şairin; içki, kumar, kahvehane alışkanlıklarını huzursuzluk ve kavgaya yol açtığı için, boşanmaları arttıran, aileyi yıkan unsurlar olarak gördüğü tespit edilmiştir. Eserlerde bu alışkanlıklara sahip kişilerin; kadına değer vermediği, adam yerine koymadığı, sözel ve fiziksel şiddet uyguladığı, sözünü dinlemediği, basit sebeplerle boşadığı ya da ikinci bir eş isteğiyle onları mutsuz ettiği belirlenmiştir. Kadınlar ise; aile içinde toparlayıcı, çalışkan, sorumluluk sahibi, yumuşak başlı kişilerdir. Buna karşın eşlerinin tutum ve davranışları nedeniyle mağdur ve mutsuzdurlar.

Toplumun en küçük ama en önemli parçası olan aile, şiirlerde Mehmet Akif için korunması gereken bir kurum olarak öne çıkmaktadır. Oysa kumar, içki kahvehane gibi alışkanlıklar aile kurumunu temelden sarsmaktadır. Bu alışkanlıkların ve mekânların esiri olan erkek/evin reisi, aile hayatını bozan kişidir. Bu bakımdan Akif, topluma aile hayatını korumaları için seslenirken, özellikle erkekleri/aile reislerini hedef almaktadır. Kadınlar, yaşlılar ve çocuklar ise zaten olaylar üzerinde etkisi olmayan, şefkat görmesi gereken masum, acınası insanlar olarak nitelenmektedir.

Mehmet Akif Eserlerde, toplumda yaşanan huzursuzlukların sebebi olarak cahilliği, dinin iyi bilinmemesini göstermektedir. İslam'ın rehber edinilmesi halinde daha huzurlu ve mutlu bir hayata kavuşulacağını vurgular. Tüm bu düşüncelerin tamamlayıcısı olarak eserin sonunda, ilim çağında yaşadığımız, toplumun geri kalmaması için eğitime önem verilmesi ve hatta eğitimin öncelikle ailede başlaması gereği üzerinde durur.

Kişiliğinin, karakter özelliklerinin erken çocukluk dönemi olarak belirtilen 6-7 yaş civarında

büyük oranda tamamlandığı düşünülürse, aile bireylerinin çocuğa iyi örnek olmasının önemi daha iyi anlaşılacaktır. Genel anlamda eğitime verdiği önemi bildiğimiz Mehmet Akif, çocukların mizacının oturduğu dönemdeki eğitim ortamı olan aile çevresinin taşıdığı özelliklere ve çocuğun bu ortamda alacağı iyi bir eğitimin önemine dikkat çekmektedir.

KAYNAKÇA

- AYATA, Yunus (2014), "Mehmet Akif Ersoy'un Âsım'ında Toplumsal Meseleler", *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 38, Sayı: 2, 35-52.
- BAKİLER, Y. Bülent (2006), "Mehmet Akif Ersoy'da Çağdaş Türkiye İdeali", *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, 73, 50-56.
- CEYLAN, Metin (2008), "Mehmet Akif'in Şiirlerindeki Sosyal Mesajlar", *I.Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu Poster Bildiriler*, 19-21 Kasım 2008, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur, <http://uam.mehmetakif.edu.tr>.
- ÇETİN, Nurullah (2006), "Günümüze Işık Tutan 'Münevver Aydın' Mehmet Akif Ersoy", *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, 73, 57-68.
- DÜZDAĞ, M. Ertuğrul (2004), *Mehmet Akif Ersoy*, İstanbul: Kaynak Kitaplığı.
- ERSOY, M. Akif (2010), *Safahat*, Ankara: Hece Yayınları.
- FIRAT, Hatice (2015), "Safahat ve Aile Eğitimi", *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi (TÜBAR)*, 37, 169-188.
- KABAKLI, Ahmet (1997), Mehmed Akif, *Türk edebiyatı*, C: 3, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- KUNTAY, M. Cemal (1939), *Mehmed Akif*, İstanbul: Semih Lûtfi Kitabevi.
- MERCAN, Ahmet (2011), "Mehmet Akif'in Eğitim Anlayışı ve Günümüze Yansımaları", *Uluslar arası Mehmet Akif Ersoy Milli Birlik ve Bütünlük Sempozyumu, Bildiri Kitabı*, 63-74.
- OKAY, Orhan (2007), "Söyleşiler", *Akif'ten Asım'a*, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- ÖZER, Ali (1991), *Mehmet Akif ve Eğitim*, İzmir: Anadolu Matbaacılık.
- TİMURTAŞ, F. Kadri (1986), "Cemiyetçi Şair", *Ölümünün 50. Yılında Mehmet Akif Ersoy'a Armağan*, Selçuk Üniversitesi, Konya: Selçuk Üniversitesi Basım Evi.
- TÖRENEK, Mehmet (2011). "M. Akif'te Sosyal Meseleler ve Hz. Ömer Duyarlılığı", *Uluslar arası Mehmet Akif Ersoy Milli Birlik ve Bütünlük Sempozyumu, Bildiri Kitabı*: 203-216.
- TUNCER, Hüseyin (2001), *Meşrutiyet Devri Türk Edebiyatı*, İstanbul: Ders Kitapları Anonim Şirketi.